

Skogsstyrelsen

skogsstyrelsen@skogsstyrelsen.se

Er ref 2026/828

2026-10-14

Yttrande angående förslag till ändrat allmänt råd om kvävegödsling i Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SKSFS 2011:7) till skogsvårdslagen

Sveriges Jordägareförbund (förbundet) har tagit del av förslaget och har följande att framföra. Förbundet anser att förslaget behöver skickas åter till Skogsstyrelsen för en total omarbetning då förslaget inte alls uppfyller det uppdrag myndigheten erhöll i regleringsbrevet för budgetåret 2025.

Uppdraget

I regeringsuppdraget som Skogsstyrelsen fick står det under rubriken ”Åtgärder för ökad skogsgödsling” att ”Skogsstyrelsen ska vidareutveckla förslag i rapporten Skogsskötsel med nya möjligheter, rapport från samverkansprocess skogsproduktion (Skogsstyrelsens rapport 2019/24), i syfte att främja ökad hållbar skogsgödsling både i areal och intensitet. ... I uppdraget ingår att öka skogsbrukets kunskap kring skogsgödsling, redovisa olika gödslingssystemens påverkan på tillväxt, kolförråd, den biologiska mångfalden och andra ekosystemtjänster på kort och lång sikt, översiktligt beskriva befintliga metoder och förväntad metodutveckling, föreslå lämpliga kostnadseffektiva ekonomiska styrmedel för skogsgödsling samt genomföra en sådan översyn av myndighetens egna allmänna råd till skogsvårdslagen (1979:429) om skogsgödsling som nämns i den nämnda rapporten. Översynen ska ha utgångspunkt i de jämställda skogspolitiska målen. I uppdraget ingår askåterföring som möjlig tillväxthöjande åtgärd. Skogsstyrelsen ska också föreslå hur stor årlig areal skogsmark som bör gödslas och redovisa i vilken takt skogsgödslingen kan öka. Arbetet ska utgå från att skador på den biologiska mångfalden och andra ekosystemtjänster ska begränsas. Skogsstyrelsen ska analysera och redovisa konsekvenser av förslagen, inklusive uppskattad effekt av förslag till styrmedel i form av ökad areal gödsling och askåterföring, ökad intensitet i gödsling, ökad tillväxt och ökat kolförråd samt relaterade kostnader och påverkan på den biologiska mångfalden och andra ekosystemtjänster. Myndigheten ska även analysera effekter på Sveriges LULUCF-åtagande.”.

Det är väl känt att kvävegödsling av skogsmark leder till ökad tillväxt och inlagring av kol i trädens stamved. Detta används i huvudsak sedan för att tillverka skogsprodukter som sedan kan substituera fossilbaserade sådana. Det är dessutom väl känt i forskningen att också markens innehåll av kol ökar efter kvävegödsling då kol/kväveknoten (C/N) förändras efter gödsling vilket i sin tur triggar processer som gör att kolinbindningen ökar. Kvävegödsling på skogsmark är därför kanske den snabbaste och mest kostnadseffektiva klimatförbättrande åtgärden i skogsbruket, vilket också var en viktig bakgrund till uppdraget enligt ovan.

Det är otillfredsställande när myndigheten inte hörsammat uppdragets kärna – att i enlighet med Skogsstyrelsens rapport 2019/24 ändra de allmänna råden (*"översyn av allmänna råd till SVL i syfte att möjliggöra ökad kvävegödsling"*) så att gödsling förenklas och görs möjlig på större arealer lämplig mark.

Förslagen

Det är naturligtvis bra att risker för vattenmiljö, känsliga biotoper och renbete uppmärksammas. Samtidigt förs de geografiska begränsningarna vidare utan att den enskilda ståndortens egenskaper får verkligt genomslag, baserat på massberäkningssimuleringar. Skogsstyrelsen har inte, vilket man kunde ha gjort, analyserat markinventeringens data och hur kvävenivåer ökat i skogsmarken de sista 20-30 åren. Hade man gjort det hade man sett att man inte finner den ökning av kväveförrådet i marken som man simulerar fram, förmodligen till stor del pga skogens över tid ökade tillväxt och därmed ökade kväveupptag från marken, samt de samtidigt minskande kvävenedfallen.

Kvävegödsling kan leda till ökad utlakning av kväve till vatten. Man räknar med att 5–10 % av det tillsatta kvävet normalt sett läcker från beståndet i samband med själva gödslingen (Nohrstedt och Westling 1995, Ring 2007). Sett till skogsmarkens hela kväveläckage är dock bidraget från gödsling litet. Högberg m.fl. (2014) skattade gödslingens bidraget till **0,2 %** av skogsmarkens totala kvävebidrag. Skogsbrukets bidrag är därmed så litet att det knappt märks.

Förslaget från Skogsstyrelsen tar dessutom fram fasta skyddsavstånd till olika biotoper i och i anslutning till skogen, baserat på svag evidens och avråder från spridning i mosaikartade bestånd, även när de känsliga partierna kan avgränsas och lämnas ogödslade.

Förbundet begär att Skogsstyrelsen inför ett dokumenterbart utrymme för ståndortsanpassning och prövar om skyddszonernas bredd kan anpassas efter faktisk risk och verifierad spridningsprecision. Nedanstående synpunkter avser både remissens föreslagna ändringar och de delar av det allmänna rådet som myndigheten har valt att lämna oförändrade.

Våra viktigaste synpunkter

- Gör om de allmänna råden så att geografiska administrativa "gödslingsområden" (1–4), som följer läns- och kommungränser istället baseras på evidens och forskning med kriterier för kvävetillgång, ståndort, bestånd och risk för transport till vatten. Ge redan nu möjlighet till väl dokumenterade avvikelser från de geografiska råden. Detta

förutsätter att Skogsstyrelsen gör om sitt uppdrag och anpassar de allmänna råden i enlighet med vad som avsågs i uppdraget i regleringsbrevet.

- Behåll skyddet för vatten och känsliga miljöer, men låt avståndet bestämmas av vattenflöden, biotopens känslighet och den uppmätta precisionen vid den valda spridningsmetoden. Prova en möjlighet till kortare avstånd när likvärdigt skydd kan visas.
- Låt känsliga delytor i mosaikartade bestånd avgränsas med digitala kartor och fältkontroll, så att övrig lämplig fastmark kan gödslas.
- Komplettera konsekvensutredningen med areal- och kostnadseffekter för olika markägare samt en redovisning av hur anpassade alternativ har bedömts
- Inkludera kvävegödslingens mycket kraftfulla positiva effekt på kolinlagning i mark och produkter i de fortsatta analyserna.

Geografiska gränser bör ersättas av bedömning på beståndsnivå

Förslagets område 1–4 bygger på administrativa gränser och ger olika råd på var sin sida av samma kommun- eller länsgräns. Sådana gränser är enkla att använda, men är en grov approximation för de faktorer som avgör om en kvävegiva tas upp av beståndet eller riskerar att lakas ut, särskilt efter föryngringsavverkning eller störning. Skogsstyrelsens rapport 2026/10 visar samtidigt att kvävenedfallet har minskat över landet sedan början av 2000-talet och att belastningen särskilt i södra Sverige minskat betydligt. Vi vet också genom studier av vattendrag i Sverige att kväeutlakningen inte ökat utan istället minskar (Lucas m.fl. 2016 & Peacock m.fl. 2022). Därför vill förbundet att risker bedöms där de faktiskt kan förekomma och uppstår, inte baserat på kommun och länsgränser.

En bedömning bör väga samman ståndortsindex och trädslag med faktorer som markfuktighet, markvegetation, jordart, temperatursumma på platsen och tidigare gödsling. Särskilt bör markens kvävetillgång, nitratbildning och hydrologiska förbindelse med yt- och grundvatten beaktas med proxys.

Arbetsgruppen bakom Skogsstyrelsens rapport 2018/1 framhöll att fastmarksgödsling är en prioriterad produktions- och klimatmitigeringsåtgärd och att de geografiska och kumulativa begränsningarna bör ses över. Rapporten är ett underlag från en arbetsgrupp, inte ett uttryck för Skogsstyrelsens myndighetsställningstagande. Även med det förbehållet finns goda skäl att i denna remiss bemöta frågan om områdesindelningen. Att enbart förbättra kartans tillgänglighet är inte en omprövning av dess biologiska träffsäkerhet.

Förslag till tillägg under rubriken Begränsningar i olika delar av landet: ”Vid bedömningen av om kvävegödsling är lämplig bör platsens förutsättningar beaktas. Bedömningen bör omfatta ståndortens kvävetillgång och hydrologi, beståndets trädslagssammansättning och förmåga att ta upp tillfört kväve, tidigare gödsling samt risken för utlakning efter planerad föryngringsavverkning. Om en dokumenterad bedömning visar att platsens förutsättningar tydligt avviker från dem som den geografiska områdesindelningen bygger på bör den bedömningen kunna ligga till grund för valet av skyddsåtgärder.”

Förbundet begär även att Skogsstyrelsen anger en tidplan för en särskild översyn av områdesindelningen, inklusive vilken mätning eller modellering som krävs för att ersätta administrativa gränser med en riskbaserad metod. Detta är särskilt angeläget eftersom regeringsuppdraget syftar till ökad hållbar gödsling.

Skyddszoner bör kunna anpassas när likvärdigt skydd kan visas

Förslaget inför minst 10 meter mot periodiska vattendrag och diken som är vattenförande någon del av året. För åretrunt vattenförande sjöar och vattendrag samt hänsynskrävande biotoper behålls minst 25 meter. Förbundet anser att avstånd måste knytas till syftet: att gödsel inte sprids direkt i ett skyddsobjekt, att yt- och grundvatten skyddas mot transport av kväve och att biotopens värden inte påverkas negativt. Ett kortare avstånd är bara lämpligt om dessa funktioner kan säkerställas i det enskilda fallet. Vid utströmningsområden, stark hydrologisk koppling eller särskilt känsliga biotoper kan ett större avstånd behövas.

Digitala kartor, GPS-styrning och möjlighet att planera spridningen mer noggrant ger skäl att öppna för precisionsteknik. Förbundet föreslår därför att Skogsstyrelsen tillsammans med entreprenörer tar fram ett fältbaserat underlag för spridningsbild vid olika tekniker, väder och terrängförhållanden. En riskanpassad möjlighet till smalare zoner kan därefter ges för metoder som klarar dokumenterade krav på avdrift och faktisk spridningsgräns. Skyddszonens bredd bör anpassas efter områdets naturvärden, markens lutning och vattenförhållanden samt gödselmedlets faktiska spridningsbild. Ett kortare avstånd bör kunna användas om verksamhetsutövaren med fältkontroll, digital avgränsning och dokumenterad spridningsprecision visar att gödselmedel inte når skyddsobjektet och att skyddet mot kvävepåverkan blir likvärdigt. Vid förhöjd risk bör en bredare zon lämnas.”

För vissa formellt skyddade områden kan särskilda föreskrifter eller tillståndskrav gälla oberoende av de allmänna råden. Förslaget ovan ändrar inte dessa krav eller tillståndsplikten för Natura 2000.

Mosaikartade bestånd och konsekvenser för skogsägare

Den föreslagna lydelsen ”Spridning av gödselmedel bör undvikas på heterogena områden ...” riskerar att utesluta hela objekt trots att exempelvis blöta partier, genomsläppliga jordar eller hänsynskrävande biotoper kan markeras och lämnas ogödslade. Det nuvarande rådet om att anpassa spridningsmetoderna är mer förenligt med precisionsteknik och bör behållas och utvecklas. Om avgränsningen inte är tillförlitlig ska det känsliga området och nödvändig skyddszon lämnas ogödslade.

Förslag till lydelse under rubriken Spridning inom heterogena områden: ”På heterogena objekt bör delytor som inte lämpar sig för kvävegödsling avgränsas i planeringen och lämnas ogödslade tillsammans med behövliga skyddszoner. Spridningsmetod och spridningsgräns bör anpassas till denna avgränsning. Om delytorna inte kan identifieras eller spridningen inte kan begränsas med tillräcklig säkerhet bör gödsling av objektet undvikas.”

Konsekvensutredningen anger att förslagen om lavristyp och nya skyddszoner tillsammans minskar den gödslingsbara arealen med omkring fem procent, men bedömer samtidigt att

ändringarna inte föranleder kostnader för företag. Den bedömningen bör utvecklas. Mindre tillgänglig gödslingsareal kan innebära utebliven tillväxt och intäkt; avgränsning och dokumentation kan innebära planeringskostnader, särskilt för mindre skogsägare. Beräkningen bör även visa hur olika avstånd och metoder påverkar faktiskt behandlingsbar areal i fragmenterade bestånd. Någon generell intäktseffekt bör inte påstås utan redovisade antaganden om bestånd och lönsamhet.

Avslutande begäran

Vi ser inga förenklingar eller lättnader i de föreslagna allmänna råden -snarare tvärtom tyvärr.

Sveriges Jordägareförbund begär med bakgrund i ovanstående att Skogsstyrelsen får i uppgift att revidera förslaget så att de allmänna råden lämnar de regionbaserade råden och istället medger dokumenterad ståndortsanpassning, preciserar hur skyddszoner kan anpassas och ändrar formuleringen om heterogena områden. I korthet gör om och gör rätt.

Vi ser gärna en dialog om hur en praktiskt kontrollerbar riskbedömning kan utformas för både större och mindre skogsägare.

Sveriges Jordägareförbund

Anders Grahn
Generalsekreterare